

<https://doi.org/10.31891/2415-7929-2024-31-2>
УДК 811.161.2'373.45+811.111'373.45

ДЗЮБИНСЬКА Христіна

Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького
<https://orcid.org/0000-0001-8413-6017>

БІНКЕВИЧ Олена

Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького
<https://orcid.org/0009-0009-0539-5762>
e-mail: binkevych_olena@ukr.net

ЕВОЛЮЦІЯ ЛЕКСИЧНИХ ТЕРМІНІВ, ЩО ПОЗНАЧАЮТЬ ВІЙНУ, У СУЧАСНИХ МЕДІА

Статтю присвячено аналізу лексичних одиниць на позначення війни в медійному дискурсі. Дослідження змін у військовій лексиці, зокрема в українській та англійській мовах, є актуальним з огляду на їх важливість для відображення сучасних воєнних подій, особливо в умовах зростання гібридних загроз, інформаційної війни та глобалізації конфліктів. Мета статті – дослідити еволюцію лексичних термінів на позначення війни в сучасному медійному дискурсі української та англійської мов. Дослідження ґрунтується на методах лексико-семантичного аналізу, дискурс-аналізу та когнітивної лінгвістики. У статті проаналізовано динаміку змін у семантиці, стилістичних конотаціях та функціональному використанні військової лексики в контексті новинних повідомлень. Розглянуто вплив суспільно-політичних та культурних чинників на формування нових лексичних одиниць та їх адаптацію до медіасфери. Особливу увагу приділено порівняльному аналізу термінології, що використовується для опису військових конфліктів у двох мовах. Виділено загальні тенденції, такі як зростання метафоризації, поява неологізмів і трансформація значень під впливом інформаційних технологій та глобалізації. Охарактеризовано відмінності у вживанні військової лексики, зумовлені мовними традиціями, культурним контекстом та особливостями висвітлення подій у ЗМІ. Результати дослідження сприяють розумінню сучасних мовних процесів у медійному дискурсі та розширюють знання про роль мови у формуванні суспільного сприйняття військових конфліктів. Стаття буде корисною для лінгвістів, журналістів, перекладачів та фахівців у галузі міжкультурної комунікації.

Ключові слова: англійська мова, етимологія, медійний дискурс, метафоризація, мовна традиція, українська мова.

DZYUBYNska Khrystyna, BINKEVYCH Olena

Stepan Gzhyskyi National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies Lviv

THE EVOLUTION OF LEXICAL TERMS, DENOTED TO WAR, IN MODERN MEDIA

The article analyzes lexical items referring to war in the media discourse. The study of changes in military vocabulary, particularly in Ukrainian and English, is relevant given their importance in reflecting contemporary military events, especially in the context of growing hybrid threats, information warfare, and the globalization of conflicts. The article aims to study the evolution of lexical terms for war in the contemporary media discourse of Ukrainian and English. The study is based on the methods of lexical and semantic analysis, discourse analysis, and cognitive linguistics. The article analyzes the dynamics of changes in the semantics, stylistic connotations and functional use of military vocabulary in the context of news reports. The influence of socio-political and cultural factors on the formation of new lexical units and their adaptation to the media sphere is considered. Particular attention is paid to a comparative analysis of the terminology used to describe military conflicts in the two languages. General trends such as the growth of metaphorization, the emergence of neologisms, and the transformation of meanings under the influence of information technology and globalization are highlighted. The article characterizes the differences in the use of military vocabulary due to linguistic traditions, cultural context and peculiarities of media coverage. The study's results contribute to the understanding of contemporary linguistic processes in media discourse and expand knowledge about the role of language in shaping public perception of military conflicts. The article will be useful for linguists, journalists, translators, and specialists in intercultural communication.

Keywords: English language, etymology, media discourse, metaphorization, linguistic tradition, Ukrainian language.

Постановка проблеми у загальному вигляді

та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

У сучасному світі медіа відіграють ключову роль у формуванні суспільної думки про військові конфлікти. Військова лексика, яка використовується в медійному дискурсі, зазнає значних змін під впливом глобалізаційних процесів, політичних реалій та технологій. З одного боку, це веде до появи нових термінів, які відображають сучасні форми воєнних дій (наприклад, гібридна війна, інформаційна війна). З іншого боку, традиційні терміни трансформуються, набуваючи нових конотацій або стаючи інструментом маніпуляції. Особливо актуальною є проблема порівняння еволюції військової лексики в різних мовах, оскільки мовні особливості відображають національний культурний та політичний контекст. Українська мова, яка активно реагує на сучасні військові події, і англійська мова, що виступає як глобальний комунікативний інструмент, демонструють як спільні, так і відмінні тенденції в розвитку військової та воєнної лексики. Відсутність ґрунтовних досліджень, присвячених порівняльному аналізу лексики, пов'язаної з війною, у цих мовах у контексті сучасного медійного дискурсу, створює необхідність вивчення цієї теми. Аналіз таких змін є важливим для розуміння мовних і культурних процесів, а також для ефективної міжкультурної комунікації.

Таким чином, проблема еволюції військової лексики у сучасних медіа потребує комплексного дослідження, що охоплює семантичний, прагматичний і соціокультурний аспекти.

Аналіз досліджень та публікацій

Аналіз наукових робіт, присвячених дослідженню поняттю «війна», демонструє багатогранність цієї тематики в різних дискурсах. Зокрема, медійний, художній і психолінгвістичний підходи розкривають сутність війни як складного соціокультурного явища, що відображається в мові, мисленні та колективній свідомості. Дослідження медійного дискурсу (Д. Восьмушко [1], О. Щербак [2], О. Яременко [3], С. Потапенко [4]) зосереджуються на риторичних стратегіях і мовних засобах, які впливають на сприйняття війни. Автори аналізують, як засоби масової інформації формують уявлення про конфлікти та кризи за допомогою специфічної термінології, метафор та заголовків новин. Дослідження художнього дискурсу (О. Барташук, А. Ніколаєва та М. Тарасюк [5], А. Огар [6]) акцентують на відображенні війни у літературних текстах. Психолінгвістичний аналіз (К. Близнюк [7], Є. Васянович [8]) розкриває, як концепт війни відображається у свідомості сучасної української молоді.

Узагальнюючи, можна зазначити, що кожне з досліджень робить значний внесок у розуміння концепту «війна» з різних перспектив. Медійний дискурс зосереджується на маніпулятивних стратегіях, художній дискурс відображає глибокі емоційні переживання, а психолінгвістика допомагає зрозуміти колективну свідомість. Попри важливість цієї теми, порівняльний аналіз військової лексики в українській та англійській мовах залишається недостатньо дослідженим. Тому постає необхідність заповнити цю наукову прогалину, пропонуючи лінгвістичний аналіз еволюції термінів, які використовуються у медіа, та висвітлюючи їхній вплив на формування суспільної свідомості.

Формулювання цілей статті

Метою статті є дослідження еволюції лексичних термінів, що позначають війну, у сучасному медійному дискурсі української та англійської мов.

Виклад основного матеріалу

Світогляд військової сфери в кожній культурі формується на основі унікального змісту та специфічного набору понять. Поняття «війна» належить до універсальних, оскільки явище війни є притаманним усім культурам і мовам, що зумовлює широкий спектр пов'язаних із ним понять. Особливий інтерес становить динамічність поняття «війна», природа і зміст якого змінюються залежно від політичних систем та їхнього впливу на світоглядні уявлення. Словник української мови online трактує слово «війна» як організовану збройну боротьбу «між державами, народами або ж збройними угрупованнями всередині країни» [9]. Англійський тлумачний словник Cambridge Dictionary визначає слово «war» / «війна» таким чином: «armed fighting between two or more countries or groups» [10] (збройні бої між двома чи більше країнами або групами).

У ХХІ ст. медійний дискурс став основним засобом формування громадської думки щодо воєнних конфліктів. Мова сучасних медіа відображає не лише факти, а й емоції, ідеології та культурні особливості суспільства. Американський письменник Сет Лерер писав: «Війна завжди змінює мову. Вона приносить нові слова, змінює ставлення до них і змінює діалекти» [11, с. 77]. Лексика, що позначає війну, зазнала суттєвих змін під впливом сучасних реалій, особливо в українській та англійській мовах, які активно взаємодіють у глобальному інформаційному просторі. Лексичні терміни, що позначають війну, є частиною так званого «кризового дискурсу», про що писали професор С. Потапенко та науковиця О. Щербак [4]. Еволюція аналізованих термінів зумовлена інтенсифікацією воєнних конфліктів (наприклад, війна в Україні з 2014 року); глобалізацією інформаційного простору; розвитком цифрових платформ та соціальних мереж.

Слово «війна» має глибокі історичні корені в українській мові та зазнавало еволюції як у своїх значеннях, так і у використанні. Воно походить від праслов'янського «*војьна*», яке утворене від кореня «*voj-*» (військо, боротьба) та суфікса «*-ьна*». У середньовічній українській мові «війна» вживалася переважно в контексті міжособних конфліктів, боротьби за владу чи території. У часи козаччини «війна» набула символічного значення як боротьба за свободу та незалежність. У козацьких думках і піснях слово часто використовувалося для опису героїчних подвигів, захисту рідної землі та православної віри [5, с. 431]. З розвитком національної самосвідомості слово «війна» набуло додаткових значень. У літературі ХІХ ст. (наприклад, у Тараса Шевченка) воно часто символізувало боротьбу проти гноблення. У ХХ ст., під час світових воєн, слово почало позначати не лише збройні конфлікти, але і їхні катастрофічні наслідки для цивільного населення. У сучасній українській мові слово «війна» зазнало суттєвих трансформацій у значеннях і конотаціях: У контексті подій з 2014 року (*російсько-українська війна*) почало вживатися слово *гібридна війна* для опису не лише фізичного збройного конфлікту, але й інформаційної, економічної та культурної боротьби. У медійному та повсякденному вжитку слово «війна» часто використовується в переносному значенні, наприклад, «*війна з культурою*», «*війна з корупцією*» або «*війна з пандемією*»:

- *Війна з корупцією замість корупції на війні: нова антикорупційна політика Міноборони як умова забезпечення обороноздатності* (<https://blogs.pravda.com.ua>);

- *Війна з культурою* (<https://www.ukrainer.net>);

- *Війна з коронавірусом – Україна йде своїм шляхом* (<https://lb.ua/world>).

З початком широкомасштабного вторгнення росії в Україну (2022 рік), слово «війна» стало центральним у публічному дискурсі та набуло значення **національної єдності** (війна сприймається як боротьба за незалежність) та **глобального виміру** (слово відображає важливість подій в Україні для світової безпеки):

- *Війна в Європі більше не є фантазією – Борель* (<https://www.ukrinform.ua>);
- *Європа «профукала» свій шанс на підготовку до війни з Росією, – The Times* (<https://www.unian.ua>);
- *Після війни в Україні Європі слід переосмислити відносини з РФ, – Макрон* (<https://espresso.tv>).

У медіа все частіше з'являються нові терміни, пов'язані з війною, наприклад: **«інформаційна війна»** та **«війна на виснаження»**, що свідчить про динамічний розвиток терміна в умовах сучасності:

- *Що означає війна на виснаження для України та Росії і чого нам очікувати до кінця 2024 року* (<https://www.ukrinform.ua>);
- *Війна на виснаження не допомагає РФ, але й у ЗСУ є слабке місце, – голова Defense Express* (<https://www.unian.ua>);
- *«Безпілотники інформаційної війни». Сучасна тактика РФ у поширенні фейкових новин (розслідування)* (<https://www.radiosvoboda.org>).

Сучасне англійське слово «war» бере свій початок із пізньодавньоанглійського «wyrre» або «werre», яке означало масштабний військовий конфлікт. Воно було запозичене з давньопівнічної французької «werre», що походить від франкського «werra» та належить до прагерманського кореня «werz-a-». Прагерманське коріння слова асоціюється із праїндоевропейським коренем «wers-», яке мало значення «змішувати, плутати». Це свідчить про те, що первісне значення слова «війна» у германських мовах могло позначати стан хаосу або безладу. З часом це значення еволюціонувало до сучасного розуміння «збройного конфлікту» [13]. У ранніх германських мовах не існувало загальноприйнятого слова для позначення війни, однак використовувалися численні поетичні терміни, зокрема *wig*, *gud*, *heado*, *hild*. Іноді застосовували слово «*gewinn*» (боротьба, змагання). У XIX ст. генералу Вільяму Т. Шерману приписують фразу «*war is hell*» («війна – це пекло»), яка стала популярним відображенням жахів війни. Поняття «*war crime*» (воєнний злочин) вперше з'являється у 1906 році, а такі терміни, як «*warpath*», «*war-dance*» і «*war-paint*», походять із опису культур корінних народів Північної Америки.

Таким чином, еволюція поняття «війна» в англійській мові демонструє не лише мовні зміни, але й відображає історичні, культурні й соціальні трансформації, які супроводжували розвиток цивілізації.

У сучасному англійському медіапросторі трапляється використання **глобальних метафор** на позначення війни, таких як «**hybrid warfare**» та «**cyber war**»:

- *Russia's hybrid war against the West* (<https://www.nato.int/docu/review/articles>);
- *Preparing for Cyber Warfare: 6 Key Lessons From Ukraine* (<https://www.darkreading.com>).

Крім того, зафіксовано **медіатизацію конфліктів**, тобто популяризацію коротких та емоційно забарвлених термінів, як-от «**invasion**» або «**freedom fighters**»:

- *Fighting has raged in Ukraine since Russia launched a full-scale invasion in February 2022* (<https://www.bbc.com>);
- *'No regrets.' Ukraine's foreign fighters vow to fight until the end in war with Russia* (<https://www.cnn.com>).

На початку повномасштабного російського вторгнення в Україну англійські медіа уникали позначати війну в Україні словом «**war**», натомість нейтралізували його через евфемізми, тобто застосовували більш дипломатичні вирази («**military operation**» або «**conflict**»):

- *Ukraine Conflict Updates* (<https://www.understandingwar.org>);
- *US attempts to fuel Ukraine conflict cannot change battlefield trends – Kremlin spokesman* (<https://tass.com>);
- *Russian blame game heats up as Ukraine's special military operation riles Putin* (<https://www.politico.eu>).

Як показують дефініції словників української та англійської мов, а також аналіз медійних українсько-та англійськомовних заголовків, представники цих мовних спільнот мають схоже розуміння поняття «війна», що відображає універсальність цього явища у суспільному та культурному контекстах. Однак існують певні нюанси, пов'язані з історичними, соціальними та культурними відмінностями, які впливають на тлумачення цього терміна в кожній з мов. В українській та англійській мовах активно використовується емоційно забарвлена лексика та метафори, однак українська мова більше фокусується на національній ідентичності, тоді як англійська прагне до глобального охоплення та універсальності понять. Варто зазначити, що цифрові медіа, соціальні мережі та онлайн-платформи сприяють швидкому поширенню нових термінів.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Еволюція терміна «війна» в сучасному мовному просторі є складним явищем, що відображає як мовні, так і соціокультурні трансформації. Війна як універсальне поняття глибоко вкорінена в історію різних народів, однак її інтерпретація значно варіює залежно від контексту. В українській мові термін «війна» має багатовікову історію, починаючи від позначення боротьби за незалежність і свободу. Сучасна лексика адаптувала це поняття до нових форм конфліктів, таких як гібридна війна, інформаційна війна, економічне протистояння. Ці терміни відображають зміну характеру військових дій та нові виклики. В англійській мові

слово «war» еволюціонувало з первісного значення хаосу та збройного протистояння до широкого спектра концептів, що охоплюють як традиційні, так і сучасні форми конфліктів. Особливістю англійської лексики є її тенденція до створення коротких, універсальних термінів, які швидко набувають популярності в глобальному інформаційному просторі. Англійський медійний дискурс схильний до глобалізації значень, надаючи терміну більш універсального характеру. Використання метафор, евфемізмів і нейтральної лексики є характерним для обох мов, однак у кожній з них це реалізується по-різному, що відображає культурні та історичні особливості. Емоційно забарвлена лексика є спільною рисою обох мов.

Таким чином, аналіз лексики, пов'язаної з війною, в українській та англійській мовах демонструє взаємозв'язок між мовними змінами та соціокультурними трансформаціями, підкреслюючи роль мови як інструменту відображення і конструювання суспільної реальності.

Перспективи подальших досліджень еволюції лексичних термінів, що позначають війну, вбачаємо у вивченні концептуальних моделей, які формуються навколо понять війни, що дозволить розкрити глибші ментальні структури, що впливають на сприйняття військових подій у різних культурах.

Література

1. Восьмушко Д., Щербак О. М. Складні іменники з компонентом «KRIEG» у заголовках німецькомовних інтернет-новин. Матеріали XX Міжнародної науково-практичної конференції «Ways of distance learning development in current conditions», 22-24 травня 2023 р., Мюнхен, Німеччина, С. 303-306.
2. Щербак О. М. Лінгвориторичні стратегії зображення російсько-української війни 2022 року (на матеріалі повідомлень німецькомовного сайту tagesschau.de). Актуальні питання іноземної філології. Збірник наукових праць. Луцьк: Волинський. нац. ун-т імені Лесі Українки, 2022. № 16. С. 124-129.
3. Яременко О. А., Лазебна О. А. Тематична класифікація термінологічної лексики військово-політичного дискурсу (на матеріалі сучасних німецькомовних часописів). Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. 2021. Том 32(71) № 6 Ч. 1. С. 185-190.
4. Potapenko S. I., Shcherbak O. M. Conflict – Crisis Hierarchy in English News Discourse: Cognitive Rhetorical Perspective. Research in Language. 2020. Volume 18, Issue 4. Pp. 53-67.
5. Барташук О., Ніколаєва А., Тарасюк М. Вербалізація концепту «війна» в романі Г. Вдовиченко «Маріупольський процес». Філологічний дискурс: зб. наук. праць / гол. ред. Віталій Мацько. Хмельницький: ХГПА, 2020. Вип.11. С. 78-91.
6. Огар А. Вербалізація концепту ВІЙНА в сучасному художньому дискурсі. Рідне слово в етнокультурному вимірі: збірник наукових праць. Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. 2019. С. 38-47.
7. Близнюк К. Р., Свідченко Р. О. Асоціативне поле концепту ВІЙНА у свідомості української молоді. Закарпатські філологічні студії. 2022. Т. 1, вип. 23. С. 18-23.
8. Васянович Є. Психолінгвістичний аналіз асоціативного поля війна як фрагменту мовної картини світу українських студентів-гуманітаріїв. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. 2020. Том 31(70) № 1 Ч. 1. С. 13-17.
9. Словник української мови online. Томи 1-12. URL: <https://services.ulif.org.ua/expl/Entry/index?wordid=1&page=0>
10. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/war>
11. Lerer S. Inventing English: The Portable History of the Language. Columbia University Press: New-York, 2007. 316 p.
12. Етимологічний словник української мови: В 7 т. Т. 1: А–Г / Ред. кол.: О. С. Мельничук (гол. ред.), І. К. Білодід, В. Т. Коломієць, О. Б. Ткаченко. АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. К.: Наукова думка, 1982. 632 с.
13. ONLINE ETYMOLOGY DICTIONARY. URL: <https://www.etymonline.com/search?q=war>

References

1. Vosmushko, D., Shcherbak, O. M. (2023). Skladni imenniky z komponentom «KRIEG» u zaholovkakh nimetskomovnykh internet-novyn [Compound nouns with the component “KRIEG” in the headlines of German-language Internet news]. Materialy XX Mizhnarodnoi naukovy-praktychnoi konferentsii «Ways of distance learning development in current conditions», 22-24 travnia 2023 r., Miunkhen, Nimechchyna, 303-306 [in Ukrainian]
2. Shcherbak, O. M. (2022). Lnhvorytorychni stratehii zobrazhennia rosiisko-ukrainskoi viiny 2022 roku (na materiali povidomlen nimetskomovnoho сайту tagesschau.de) [Linguistic strategies for depicting the Russian-Ukrainian war of 2022 (based on the messages of the German-language site tagesschau.de)]. Aktualni pytannia inozemnoi filolohii. Zbirnyk naukovykh prats – Topical issues of foreign philology. Collection of scientific papers, Lutsk: Volynskiy. nats. un-t imeni Lesi Ukrainky, 16, 124-129 [in Ukrainian]
3. Yaremenko, O. A., Lazebna, O. A. (2021). Tematychna klasyfikatsiia terminolohichnoi leksyky viiskovo-politychnoho dyskursu (na materialy suchasnykh nimetskomovnykh chasopysiv) [Thematic classification of the terminological vocabulary of military-political discourse (based on the material of modern German-language magazines)]. Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Serii: Filolohiia. Zhurnalistyka – Scientific notes of Vernadsky TNU. Series: Philology. Journalism, 32(71), 6(1), 185-190 [in Ukrainian]
4. Potapenko, S. I., Shcherbak, O. M. (2020). Conflict – Crisis Hierarchy in English News Discourse: Cognitive Rhetorical Perspective. Research in Language, 18, 4, 53-67 [in English]
5. Bartashchuk, O., Nikolaieva, A., Tarasiuk, M. (2020). Verbalizatsiia kontseptu «viina» v romani H. Vdovychenko «Mariupol'skyi protses» [Verbalization of the concept of “war” in H. Vdovychenko’s novel “The Mariupol Process”]. Filolohichniy dyskurs: zb. nauk. prats – Philological discourse: a collection of scientific works, hol. red. Vitalii Matsko. Khmelnytskyi: KhHPA, 11, 78-91 [in Ukrainian]

6. Ohar, A. (2019). Verbalizatsiia kontseptu VIINA v suchasnomu khudozhnomu dyskursi [Verbalization of the concept of WAR in contemporary artistic discourse]. *Ridne slovo v etnokulturnomu vymiri: zbirnyk naukovykh prats – Native word in the ethnocultural dimension: a collection of scientific papers, Drohobyt'skoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka*, 38-47 [in Ukrainian]
7. Blyzniuk, K. R., Skidchenko, R. O. (2022). Asotsiatyvne pole kontseptu VIINA u svidomosti ukrainskoi molodi [The associative field of the concept of WAR in the minds of Ukrainian youth]. *Zakarpatski filolohichni studii – Transcarpathian Philological Studies*, 1(23), 18-23 [in Ukrainian]
8. Vasianovych, Ye. (2020). Psykholinhvistychnyi analiz asotsiatyvnoho polia viina yak frahmentu movnoi kartyny svitu ukrainskykh studentiv-humanitariiv [Psycholinguistic analysis of the associative field war as a fragment of the linguistic picture of the world of Ukrainian students of the humanities]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Serii: Filohiia. Sotsialni komunikatsii – Scientific notes of Vernadsky TNU. Series: Philology. Social Communications*, 31(70), 1(1), 13-17 [in Ukrainian]
9. Slovnyk ukrainskoi movy online. Tomy 1-12. [Dictionary of the Ukrainian language online. Volumes 1-12] URL: <https://services.ulif.org.ua/exp/Entry/index?wordid=1&page=0> [in Ukrainian]
10. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/war> [in English]
11. Lerer, S. (2007). *Inventing English: The Portable History of the Language*. Columbia University Press: New-York [in English]
12. *Etymolohichni slovnyk ukrainskoi movy: V 7 t. T. 1: A–H* [Etymological dictionary of the Ukrainian language: In 7 vols. Vol. 1: A-G] / Red. kol.: O. S. Melnychuk (hol. red.), I. K. Bilodid, V. T. Kolomiets, O. B. Tkachenko. AN URSR. In-t movoznavstva im. O. O. Potebni. K.: Naukova dumka, 1982 [in Ukrainian]
13. ONLINE ETYMOLOGY DICTIONARY. URL: <https://www.etymonline.com/search?q=war> [in English]